

פתיחה

בפרשת השבוע קוראים על מותם של בני אהרון, נדב ואביהוא. מפשט הפסוקים משמע, שנדב ואביהוא מתו בגלל שהקריבו אש זרה, אך בחז"ל ובמפרשים הוצעו לפחות שישה הסברים אחרים למותם, וגם הרמב"ם (מורה נבוכים א, ה) העלה אפשרות משלו, המבוססת על המאורע בפרשת משפטים (כד, יא), בו זקני ישראל ובניהם נדב ואביהוא: 'חזו את האלוקים ויאכלו וישתו'.

הרמב"ם פירש, שחטאם של הזקנים היה, שניסו להגיע להשגות שכליות שמעבר לרמתם. דבר זה גרם להם לשיבוש מחשבותי, וכתוצאה מכך גם נטו אל הגשמיות, אכלו ושתו. למרות שמעיקר הדין היו אמורים למות מיד, בזכות משה ה' ריחם עליהם, והרג את הזקנים רק ב'תבערה' ואת נדב ואביהוא בפרשה זו. ובלשונו:

"ואמנם דקדק עליהם תוכן השגתם, אשר כללה מן הגשמות מה שכללה. חייב זה הרסם קודם שלימותם, והתחייבו כליה, וייעתר להם עליו השלום (= משה), והאריך השם להם עד שנשרפו בתבערה, ונשרף נדב ואביהוא באהל מועד, לפי מה שבאה בו הקבלה האמיתית."

בעקבות המוות של נדב ואביהוא נעסוק השבוע בשאלה, האם כאשר בני האדם יקומו בתחיית המתים הם יהיו חייבים במצוות, או שלעתיד לבוא המצוות יתבטלו.

קבוצה עם בגדי כלאיים

האם מותר לקבור מת עם כלאיים? הגמרא במסכת נדה (סא ע"ב) מביאה מחלוקת בשאלה זו: לדעת רב יוסף ורבי יוחנן מותר לקבור עם כלאיים, ואילו לדעת רבי ינאי אסור. כפי שמבארת הגמרא, מחלוקתם תלויה בשאלה האם מצוות בטלות לעתיד לבוא. לדעת רבי יוחנן מצוות בטלות לעתיד לבוא, לכן גם מותר לקבור את המת עם כלאיים. לדעת רבי ינאי הם לא בטלות, לכן מותר רק להספיד, אבל לא לקבור.

מה הפירוש 'לעתיד לבוא'? נחלקו הראשונים. א. **התוספות** (ד"ה אמר) ו**הריטב"א** (ד"ה אבל). ביארו, שכונתה לשלב שאחרי תחיית המתים. ב. **הרשב"א** (ד"ה זאת) ו**הר"ן** (ד"ה זאת) חלקו וסברו, שיקיימו מצוות אחרי תחיית המתים. להבנתם, כאשר הגמרא אומרת שמצוות בטלות לעתיד לבוא לדעת רבי יוחנן, היא מתכוונת לזמן בו האדם מת, שבו הוא פטור מהמצוות.

פירוש הריטב"א

כאמור, לפי פירוש הריטב"א, לעתיד לבוא הכוונה לאחר תחיית המתים, ולשיטתו הסוגיה מתפרשת כך. לדעת רבי יוחנן לא יקיימו מצוות אחרי תחיית המתים, לכן אין בעיה לקבור את המת עם תכריכים שעשויים מכלאיים, כי גם אם המתים יקומו עם הבגדים שקברו אותם כפי שאומרת הגמרא בכתובות (קיא ע"א), הם לא יעברו על איסור לבישת כלאיים, כי לא מקיימים מצוות לעתיד לבוא. לדעת רבי ינאי לעומת זאת אפשר להספיד את המת עם כלאיים, כי מתים פטורים מהמצוות כפי שנפסק בגמרא במסכת שבת (ל ע"א). לעומת זאת לקבור אותו עם בגד שיש בו כלאיים אסור, מכיוון שכאשר הוא יקום בתחיית המתים עם בגד שעשוי מכלאיים, הוא יעבור על איסור לבישת כלאיים. ובלשונו:

"והא דאמרינן אומרת מצוות בטלות לעתיד לבוא, פירשו הראשונים לעתיד לבא לזמן תחיית המתים, שאילמלא כן היאך עושין להם תכריכין של כלאים. והא אמרינן בכתובות מתים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בלבושיהן עומדין ונמצאו לובשין כלאים באותה שעה, אלא ודאי מצות בטלות לעתיד לבא."

מה הסברא בשיטתו? אפשר להביא שתי אפשרויות: א. **בחסידות** (האדמו"ר האמצעי, שער תשובה צז) מובא, שבעצם לעתיד לבוא יקיימו מצוות, אבל מכיוון שההזדהות עם רצון הקב"ה תהיה מוחלטת, יקיימו את המצוות כמו שהשמש מאירה את הארץ, בצורה טבעית לחלוטין. לכן למעשה המצוות יתבטלו, כיוון שהם לא בתורת ציווי, אלא באופן טבעי.

אפשרות שונה (המסדרת יותר עם דברי הריטב"א שנראה שלא יקיימו מצוות כלל) מופיעה **במהר"ל** (תפארת ישראל פרק ז') שכתב, שמטרת המצוות לזכך את האדם ואין בהם דבר טוב כשלעצמו. לכן לעתיד לבוא שהאדם כבר יזדכך, שוב לא יהיה צורך במצוות (ועיין בשו"ת הרשב"א החדשות, סימן שסו).

הקושיות על דבריו

על דברי הריטב"א יש שני קושיות:

א. הגמרא במסכת סנהדרין (צב ע"ב) מספרת, שרבי יהודה הוא צאצא של אחד מהמתים שהחיה יחזקאל הנביא ב'חזון העצמות היבשות', והוא גם מניח את התפילין שהניח אותו מת שקם לתחייה? לכאורה מוכח, שגם כאשר יקומו המתים מקבריהם הם יקיימו מצוות, ולכן אותו הרג שקם לתחייה הניח תפילין (שאותם הניח לבסוף רבי יהודה).

כיצד יישב הריטב"א את הקושיה? הוא ביאר, שכאשר פסק שלא יקיימו מצוות אחרי תחיית המתים, הכוונה לזמן בו כל המתים יקומו לתחייה, זמן קבלת השכר והעונש. אמנם יחזקאל החיה את המתים, אבל זה היה תחייה זמנית למספר מצומצם של מתים, ואין להוכיח ממקרה זה לתחיית המתים העתידית. ובלשונו:

"ואי קשיא לן הא דאמרינן בפרק חלק גבי מתים שהחיה יחזקאל אני מבני בניהם, ואלו תפלין שהניח לי אבא מהם היו. דאלמא מתים שהיה להם תחיה נהגו במצות, הא לא קשיא ושתי תשובות בדבר, חדא שלא אמרו מצות בטלות מן המתים אלא לתחיית המתים העתיד לבא שיהא סוף הכל וקרינא ביה היום לעשותם ולמחר לקבל שכר¹."

¹ הריטב"א כתב תירוץ נוסף, שאמנם ניתן ללמוד מדברי הגמרא גם לתחיית המתים בה כל המתים יקומו לתחייה, אך בכל זאת אין להוכיח מגמרא זו שהיה חייבים מצוות. שכן למרות שמצוות בטלות לעתיד לבוא, בכל זאת חלק מהמצוות (כמו תפילין) ירצו המתים לקיים בגלל קדושתן, וכפי שהאבות קיימו את כל התורה למרות שלא היו מחוייבים (ועיין בדף לפרשת וישלח שנה ג').

ב. התלמוד הירושלמי (מגילה א, ה) מביא בשם רבי יוחנן, שבניגוד לספרי הנביאים והכתובים שיתבטלו לעתיד לבוא, כי בעקבות כבוד ה' שיתגלה בעולם לא יהיה עוד צורך בדברי הנבואות והתוכחה (קרבן העדה) - חמישה חומשי תורה לא עתידים להתבטל, מכיוון שהמצוות לא עתידות להתבטל. מוכח, שהמצוות אף פעם לא יתבטלו.

ניתן להעלות אפשרות ליישוב, שגם אם בתלמוד הירושלמי כך מובא, מכל מקום בבבלי על פירוש הריטב"א אין הדין כך, וכאשר הירושלמי חולק עם הבבלי הלכה כדברי הבבלי. אולם, ייתכן שניתן להעלות אפשרות נוספת ליישוב קושיה זו, המבוססת על דברי הריטב"א במסכת תענית (ל ע"ב ד"ה כל).

הריטב"א דן בעונש האוכל בתשעה באב, מחלק את זמן תחיית המתים לשניים, 'יום הדין' ולעתיד לבוא. ביום הדין כל המתים יקומו וחלק מהנבואות יתגשמו (גם אותם אנשים שאכלו בתשעה באב), ומשום כך לא יהיה צורך בספרי הנבואה, אך יהיה צורך בחמשת חומי תורה. בעתיד לבוא, בית המקדש יבנה, ורק הצדיקים יקומו לתחייה, ולא יהיה צורך במצוות. ובלשון:

"כל האוכל בשר ושוטה יין בט' באב, עליו הכתוב אומר ותהי עוונותם על עצמותם. פירוש, שאין לעצמותיו תחיה בתחיית המתים העתיד להיות בבניין בית המקדש לאותן שמתו בגלות וחינו לישועה, שעליהם אמר הכתוב (דניאל פרק יב) אשרי המחכה ויגיע לימים, אבל עדיין אפשר שיש לזה תחיה ביום הדין שהוא אחר ימות המשיח."

על פי חילוק זה, יישב המהדיר על הריטב"א (מדה ס"ד) קושיה נוספת מהגמרא בסנהדרין (צ ע"ב). הגמרא כותבת, שלעתיד לבוא ניתן תרומה לאהרון הכהן. **התוספות** (פסחים קיד ד"ה אחד) ביארו, שמשה ואהרן יתעוררו מתחיית המתים כבר בימות המשיח, וכפי שראינו גם לדעת הריטב"א באותו הזמן יקיימו את כל המצוות, ובאותו הזמן יתנו תרומה לאהרון הכהן (עיין הערה²).

פירוש הרשב"א

כאמור, לדעת **הרשב"א**, כאשר הגמרא כותבת שהמתים פטורים לעתיד לבוא מהמצוות, כוונתה לזמן בו אדם מת. משום כך, לדעת רבי יוחנן מותר בזמן המיתה לעטוף את המת בכלאיים, שכן המתים פטורים מהמצוות. ואילו לדעת רבי ינאי בזמן שמספידים את המת מותר, אבל לקבורו כך אסור.

מה החידוש בדברי רבי יוחנן שמותר לקבור מת בכלאיים, אם פשוט שמתים פטורים מהמצוות? הרשב"א מבאר, שיש סברא לאסור על החיים להלביש את המת בכלאיים, כשם שאסור להכשיל ילד קטן בעבירה. למרות שילד קטן פטור מן המצוות, עדיין אסור להכשילו באיסורים, כך למרות שאדם כבר נפטר ופטור מן המצוות, עדיין יהיה אסור להכשיל אותו בעבירה.

רבי ינאי לעומת זאת סובר, שיש השוואה בין הכשלת קטנים באיסור להלבשת מת בכלאיים, לכן אסור לקבור את המת עם כלאיים. הסיבה שבכל זאת מותר להלביש את המת כלאיים בזמן ההספד היא, שרק ללבוש כלאיים אסור, אבל להעלות כלאיים שלא בדרך לבישה מותר (וכפי שמותר לסוחר בדים להניח בגדי כלאיים על היד שלו). ובלשון הר"ן:

"זאת אומרת מצוות בטלות לעתיד לבוא, פירש הרשב"א ז"ל דזמן מיתה נקרא לעתיד לבוא. וכי תימא (ואם תאמר) פשיטא דמצות בטלות מהמת! אין הכי נמי (באמת זה דבר פשוט), ולא בא אלא לומר, שאפילו גדולים אינן מוזהרין עליהן וכענין שאמרו להזהיר גדולים על הקטנים. ולמי שסובר שאין מצות בטלות לעתיד לבוא מותר רק לספדו, דלא אסרה תורה כלאים אלא דרך לבישה הילכך לספדו שאינה אלא לכבודו מותר, אבל לקברו שהוא כעין לבישה אסור "

מה הסברא בשיטתו? נראה מדבריו שהוא לא חולק על הריטב"א, וגם הוא סובר שיהיה שלב בו המצוות יתבטלו לגמרי (שכן מסתמא הוא מחזיק בשיטת הרמב"ן אותה ראינו בעבר (נשא שנה ב')). אלא שלהבנתו, למרות שהמצוות יתבטלו בכל זאת יהיה זמן קצר בו הקמים לתחייה יקיימו מצוות, כדי שיהיה ניתן לקיים את המצוות התלויות במקדש וכדומה.

הקשיים בשיטתו

גם בשיטת הרשב"א יש קשיים:

א. כאמור, הרשב"א מפרש, שהיה סברא שאסור להלביש מתים כלאיים, כמו שאסור להאכיל ילדים קטנים איסור. ניתן לחלוק על השוואה זו, ולבאר שהסיבה שאסור לתת ילד איסור הוא כדי לחנך אותו, או בגלל שמכניסים בו 'רוח טומאה'. שני טעמים אלו אינם שייכים במת, המופקע לגמרי מקיום המצוות..

ב. כאמור, הרשב"א מפרש, שכשאר הגמרא אומרת לעתיד לבוא, כוונתה לזמן המוות. פירוש כזה קשה, כי לעתיד לבוא משמע שמדובר על תקופה שלימה, ולא על רגע מסוים (זמן המיתה, שבו אסור להלביש את המת כלאיים). הרשב"א עמד על קושיה זו ותירץ, שאפשר לפרש שגם רגע קצר נחשב לעתיד לבוא, אבל יש בכך דוחק.

אכילה לעתיד לבוא

על בסיס מה שראינו עד כה, יש לבאר את המדרש (ויקרא רבה, יג) הטוען, שלעתיד לבוא חזיר יותר באכילה (בהנחה שמבארים את הדברים כפשוטם):

א. **הרשב"א**, הסובר שלעתיד לבוא יקיימו מצוות (לפחות לזמן קצר), יש לפרש את המדרש כפי שפירש **הרמ"ע מפאנו** (עשרה מאמרות, חיקור הדין, ד יג), שלעתיד לבוא החזיר יגדל סימני כשרות ולכן יהיה ניתן לאוכלו. ב. לדעת הריטב"א לעומת זאת הכוונה, שכיוון שלא יקיימו מצוות לעתיד לבוא, ממילא גם החזיר יהיה מותר באכילה.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה שעוד אנשים יקראו³...

² יש שנתנו תירוצים אחרים בשיטת הריטב"א: למשל **המהר"ץ חיות** כתב (שם), שהמצוות יתבטלו לזמן קצר, אבל אחר כך יחזור הצווי (אם כי פירוש זה לא מיישב את דברי הירושלמי, בו כתוב שחמשת חומשי תורה לא יתבטלו לעולם). **ר' אלחנן וסרמן** (קובץ שיעורים ב, כט) הסביר, שחלק מציווי התורה הוא, שהמצוות יתבטלו לעתיד לבוא, כך שבעצם זה לא ביטול דברי התורה, אלא קיום דברי התורה.

³ מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com